Cyflwynwyd yr ymateb hwn i ymchwiliad y Pwyllgor Plant, Pobl Ifanc ac Addysg i egwyddorion cyffredinol y Bil Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru)

This response was submitted to the Children, Young People and Education Committee inquiry into the general principles of the Tertiary Education and Research (Wales) Bill

TER 06
Ymateb gan: Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
Response from: Older People's Commissioner for Wales

Rhagarweiniad

Mae Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru'n croesawu'r cyfle i ymateb i'ch ymholiad am y Mesur Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) a'r egwyddorion cyffredin y bydd y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil yn cael ei sefydlu o danynt.

Mae 866,006 o bobl dros 60 oed yn byw yng Nghymru. Amcangyfrifir y bydd y nifer yma'n codi i 956,000, neu 30% o'r boblogaeth, erbyn 2026 ac i 1,015,000 neu 31% erbyn 2031[i]. Rhaid sicrhau bod gan bobl hŷn gyfle i ddysgu, derbyn hyfforddiant ac ail-hyfforddiant ac i ddatblygu sgiliau newydd er mwyn gallu chwarae rhan lawn yn eu gwaith a'u cymunedau.

Cyn Covid-19, amcangyfrifwyd bod pobl 65+ oed yn cyfrannu dros £2.19bn i economi Cymru'n flynyddol[ii], gyda phobl dros 50 oed yn cyfrif am dros draean o'r gweithlu[iii]. Ni ddylid eithrio pobl hŷn wrth i Gymru ail-godi ei heconomi ac mae'n hanfodol eu bod yn cael eu cydnabod fel cyfranogwyr allweddol hanfodol wrth i'n gwlad adfer yn economaidd o'r pandemig.

Hyrwyddo dysgu gydol oes

Mae'r Comisiynydd yn croesawu'n enwedig y ffocws yn Rhan 1 y Ddeddf ar hyrwyddo dysgu gydol oes. Mae'n hanfodol bwysig, fel y pwysleisiodd yr ymateb i ymgynghoriad blaenorol y Comisiynydd[iv], bod y Comisiwn newydd ar ôl ei sefydlu'n rhoi canlyniadau gwell i bobl hŷn.

Mae angen gwneud gwaith ar fyrder i adnabod anghenion penodol pobl hŷn mewn lleoliadau addysg a hyfforddiant, sut i annog pobl hŷn i achub ar y cyfleoedd hyn a sicrhau bod ganddynt fynediad cyfartal a theg.

Nid yw'r model ymddeol traddodiadol mwyach yn berthnasol i lawer o bobl hŷn ac mae nifer gynyddol ohonynt eisiau, neu'n wir mae angen iddynt, weithio am hirach yn enwedig yn sgil y cynnydd mewn Oed Pensiwn Statudol. I wneud hyn mae mynediad at gyfleoedd dysgu a hyfforddi priodol yn hollbwysig. Rhagwelir y bydd effaith Covid-19 ar gyflogaeth gweithwyr hŷn yn sylweddol[v] a bydd llawer yn wynebu'r her o ddelio ag effeithiau emosiynol colli eu gwaith a hefyd â'r effaith andwyol y bydd hynny'n ei gael ar eu lles ariannol a chorfforol.

Mae'n bwysif sicrhau nad yw y cyfleoedd i ddysgwyr, ceiswyr gwaith a hyfforddeion hŷn yn cael eu heffeithio'n angheg gan y pandemig ac mae angen i bobl hŷn gael mynediad cyfartal at wasanaethau cymorth a chefnogaeth er mwyn rhoi hwb i'w rhagolygon dysgu a chyflogaeth.

Mae ceiswyr gwaith hŷn yn wynebu nifer o rwystrau wrth geisio ail-ymuno a'r gweithlu, gan gynnwys gwahaniaethu ar sail oed, cyflogwyr nad ydynt yn cefnogi gweithleoedd o oedrannau amrywiol a gwahanol genedlaethau, arferion gwaith nad ydynt yn ddigon hyblyg i anghenion gofalwyr di-dal, yn ogystal â'r mythau a'r camsyniadau am weithwyr hŷn.

Hyrwyddo cyfle cyfartal

Yn ymateb y Comisiynydd i'r ymgynghoriad 'Addysg Oedolion yng Nghymru – Ymgynghoriad ar ariannu a darparu strwythur ar gyfer addysg oedolion yng Nghymru' [vi], amlygwyd yn glir bod angen mynediad at ddysgu i bobl hŷn am lu o wahanol resymau. I rai, mae dysgu'n fater o ddysgu sgiliau ac ennill cymwysterau newydd i aros yn y gweithle neu ddychwelyd i'r gweithle. I eraill, yn enwedig rhai sydd wedi ymddeol, mae dysgu'n fater o ysgogi'r meddwl, sialensau newydd a chynnal cyswllt cymdeithasol.

Yn y blynyddoedd diwethaf, mae toriadau mawr wedi bod i'r cyllid ar gyfer addysg oedolion yn y gymuned sydd wedi amharu ar ddatblygu cwricwlwm ar gyfer pobl hŷn a'u hatal rhag derbyn gwybodaeth a dysgu sgiliau newydd pwysig fel rheoli eu sefyllfa ariannol neu ddysgu technolegau digidol yn hyderus, problem oedd yn amlwg iawn yn ystod pandemig Covid-19.

Rhaid i'r Comisiwn newydd wella amrywiaeth y cyfleoedd sydd ar gael i bobl hŷn gael ymgysylltu â dysgu'n ffurfiol ac anffurfiol ar draws gwahanol sectorau, yn ogystal â dangos ymrwymiad diffuant i ddull pob oed o ddarparu addysg.

Mae cau a chwtogi ar wasanaethau cymunedol a fu'n 'achubiaeth' o'r blaen, gan gynnwys cwtogi ar addysg oedolion gydol oes ac yn y gymuned, wedi cael effaith ddifrifol ar iechyd a lles rhai pobl hŷn gan gyfyngu ar gyfleoedd i gael cyswllt cymdeithasol yn y gymuned. I eraill, mae wedi effeithio ar eu rhagolygon gwaith drwy leihau eu cyfleoedd i ennill sgiliau newydd ac i fagu digon o hyder i ystyried llwybrau eraill yn ôl i weithio, er enghraifft drwy brentisiaethau pob oed neu hunangyflogaeth.

Hyrwyddo cenhadaeth ddinesig

Yn ystod y pandemig, gwelsom gryfder a photensial ein cymunedau gan ddod â phobl ar draws y gwahanol genedlaethau at ei gilydd i gefnogi a gwarchod ein pobl fwyaf bregus. Ni allwn fforddio â cholli'r ymdeimlad hwnnw o bwrpas a pherthyn. Mae addysg oedolion yn y gymuned yn chwarae rhan annatod yng ngwead bywyd y gymuned.

Yn 'Gadael neb ar ôl – Gweithredu ar gyfer adferiad o blaid pobl hyn'[vii], roedd y Comisiynydd yn galw am raglenni sy'n cryfhau cymunedau i fod yn rhan hanfodol o'n hadferiad ac am sefydlu dysgu gydol oes fel hawl fel bod pobl o bob oed yn gallu manteisio ar gyfleoedd addysg a hyfforddiant.

Ni ddylid eithrio pobl hŷn wrth i Gymru ail-godi ei heconomi ac mae'n hanfodol eu bod yn cael eu cydnabod fel cyfranogwyr allweddol hanfodol yn lles economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol ein gwlad wrth i ni adfer ac ail-godi'n ôl o'r pandemig.

Prentisiaethau

Roedd ehangu meini prawf cymhwyster y cynlluniau Prentisiaeth a Dysgu yn y Gweithle i bobl o bob oed yn 2016 yn gam pwysig ymlaen gan Lywodraeth Cymru. Fodd bynnag, fel yr oedd adroddiad y Comisiynydd 'Cyflwr y Genedl'[viii] yn ei nodi'n glir, dim ond 510 o bobl hŷn a gymrodd ran yn y cynlluniau hyn yn 2019-20 – dim ond 1% o'r holl gyfranogwyr. Efallai nad yw pobl hŷn yn ystyried eu hunain fel cyfranogwyr targed y prentisiaethau, er eu disgrifiad fel prentisiaethau 'pob oed'. Dylai hysbysebu a chyfathrebu cenedlaethol a lleol ar gyfer y prentisiaethau felly adolygu yr iaith a'r delweddau a ddefnyddir a sicrhau bod pobl hŷn yn weladwy yn yr ymgyrchoedd cyhoeddusrwydd.

Mae angen mwy o sgyrsiau â phobl hŷn i ddeall y rhwystrau sy'n eu hatal rhag ymgeisio am brentisiaethau, ac adnabod a yw prentisiaethau'n cael eu hyrwyddo i bobl hŷn, sut y mae cyflogwyr yn denu prentisiaid, a beth yn fwy a ddylai gael ei wneud i helpu gweithwyr hŷn i ail-hyfforddi pe byddent yn dymuno neu angen gwneud hynny wrth i'r galw am sgiliau newid. Dylai'r Comisiwn newydd chwarae rôl ganolog mewn casglu data a thystiolaeth ar hyn gan sicrhau bod y data'n cael ei ddadansoddi'n briodol yn ôl ac ar sail pob oed a nodweddion gwarchodedig eraill.

Fel y nodwn uchod, mae llawer o weithwyr hŷn angen neu eisiau parhau i weithio am hirach a bydd newidiadau demograffig ynghyd â'r newidiadau i Oed Pensiwn y wladwriaeth, a gwneud i ffwrdd ag oedrannau ymddeol gorfodol, yn cynyddu nifer y gweithwyr hŷn ymhellach. Mae'r cynnydd hwn i'w groesawu wrth i boblogaeth Cymru heneiddio ond mae'n bwysig i ddatblygiadau polisi gydnabod ac adlewyrchu'r newid hwn a defnyddio iaith sy'n gynhwysol o bob oed ac osgoi defnyddio iaith a allai gael ei gweld fel bod yn gwahaniaethu ar sail oed.

Casgliad

Er bod y Comisiynydd yn croesawu'r Mesur Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Cymru) a'r egwyddorion cyffredinol y bydd y Comisiwn Addysg Drydyddol ac Ymchwil yn cael ei sefydlu o danynt, mae'r Comisiynydd hefyd yn gweld hyn fel cyfle i wneud i ffwrdd â'r rhwystrau a wynebir gan bobl hŷn i fanteisio ar gyfleoedd dysgu gydol oes, hyfforddi, ail-hyfforddi a datblygu. Gallai hefyd fod yn ffordd o fynd i'r afael â gwahaniaethu ar sail oed a sicrhau bod cyfleoedd cyfartal a chydradd i bobl hŷn yng Nghymru.

Bydd gan y Comisiwn newydd rôl ganolog i'w chwarae mewn darparu'r cyfleoedd hyn a chynnig gweledigaeth gwmpasol o sefydlu dull gwirioneddol gydol oes o ddysgu, a thrwy fanteisio ar arferion da eraill o gwmpas y byd, gallai hefyd wella'r cyfleoedd i bobl o bob oed yng Nghymru gael dysgu a hyfforddi ac arwain drwy esiampl ym maes addysg drydyddol. Mae'n greiddiol bwysig bod lleisiau pobl hŷn yn cael eu clywed a'i defnyddio i yrru'r agenda addysg oedolion ymlaen yng Nghymru a rhaid i addysg oedolion hefyd ystyried y synergedd â phroblemau ehangach fel mynediad at drafnidiaeth gyhoeddus ac adeiladau hygyrch.

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru

Mae Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru'n gwarchod a hyrwyddo hawliau pobl hŷn ar draws Cymru gan graffu a dylanwadu ar ystod eang o bolisïau ac arferion i wella eu bywydau. Mae'n rhoi cymorth a chefnogaeth uniongyrchol i bobl hŷn drwy ei thîm gwaith achos gan weithio i rymuso pobl hŷn a sicrhau bod eu lleisiau'n cael eu clywed a'u gweithredu arnynt. Mae rôl y Comisiynydd wedi'i ategu gan gyfres o bwerau cyfreithiol unigryw i'w helpu i adolygu gwaith cyrff cyhoeddus a'u dal i gyfrif ac yn atebol pan fo angen.

Mae'r Comisiynydd yn gweithio i warchod a hyrwyddo hawliau pobl hŷn, cael gwared ar wahaniaethu ar sail oed, rhoi diwedd ar gam-drin pobl hŷn a chynorthwyo pawb i heneiddio'n dda.

Mae'r Comisiynydd eisiau i Gymru fod y lle gorau yn y byd i fynd yn hŷn.

Sut i gysylltu â'r Comisiynydd:

Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
Adeiladau Cambrian
Sgwâr Mount Stuart
Caerdydd

Ffôn: 03442 640 670

E-bost: ask@olderpeoplewales.com
Gwefan: www.olderpeoplewales.com
Twitter: @talkolderpeople

---

[i] Llywodraeth Cymru (2021) Amcangyfrifon poblogaeth lefel cenedlaethol fesul blwyddyn, oed a gwledydd y DU https://statscymru.llyw.cymru/Catalogue/Population-and-Migration/Population/Estimates/nationallevelpopulationestimates-by-year-age-ukcountry
[ii] Edwards, R. T et al. (2018) Byw'n dda yn hirach: Y ddadl economaidd dros fuddsoddi yn iechyd a llesiant pobl hŷn yng Nghymru. Ar gael yn: Byw'n dda yn hirach: Y ddadl economaidd dros fuddsoddi yn iechyd a llesiant pobl hŷn yng Nghymru
[iii] Llywodraeth Cymru. (2020). Coronafeirws a chyflogaeth: dadansoddiad ar nodweddion gwarchodedig. Ar gael yn https://llyw.cymru/sites/default/files/pdf-versions/2021/1/3/1610565982/coronafeirws-a-chyflogaeth-dadansoddiad-ar-nodweddion-gwarchodedig.pdf
[iv] Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2020) Mesur Addysg Drydyddol ac Ymchwil (Drafft). Ar gael yn https://bit.ly/3I60i2M
[v] Athrofa Astudiaethau Cyllidol (2020) Ar gael yn https://bit.ly/31GVLDd
[vi] Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru. (2018) Dysgu Oedolion yng Nghymru: Ar gael yn: https://bit.ly/3pfpMB8
[vii] Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru. (2020). Gadael neb ar ôl: Gweithredu ar gyfer adferiad o blaid pobl hŷn. Ar gael yn: https://www.olderpeoplewales.com/Libraries/Uploads/Gadael_Neb_ar_%c3%94l_-_Camau_Gweithredu_ar_gyfer_adferiad_o_blaid_pobl_h%c5%b7n.sflb.ashx
[viii] Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru (2021) Cyflwr y Genedl 2021 Cyflwr y Genedl 2021